

Nr 11

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet har båda kamrarna den 11 mars 1964 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 59, vari Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementets ärenden för den 28 februari 1964, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

3) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nr 674 i första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* och nr 819 i andra kammaren av herr *Svensson* i Vä m. fl.

I propositionen föreslås införandet av bestämmelser i vallagarna om att valnämnderna bör sörja för att väljare, som bor avlägset eller isolerat, beredes möjlighet att komma till vallokalerna vid allmänna val. Kommunerna skall enligt förslaget svara för kostnaderna för valnämndernas åtgärder.

Propositionen innehåller vidare förslag att de i riksdagen representerade politiska partierna skall få kostnaderna för sina tryckta valsedlar ersatta av staten vid val av rikskaraktär.

Tiden för anförande av besvär över kommunala val föreslås bli förkortad från 30 till 10 dagar.

Slutligen framlägges förslag om ändring av reglerna om beräkning av fataliteter och om tiden för sammanträde för prövning av anmärkningar mot röstlängd samt om jämkning av föreskrifterna om ingivande av besvärshandlingar.

De i propositionen framlagda lagförslagen är av följande lydelse:

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, må sådant i stället ske å nästa söckendag.

95 §.

Valnämnden åligger — — — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Kostnaden för de anordningar, som avses i 60 § och 60 a §, och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Röstmottagare å — — — — — uppdragets fullgörande.

97 §.

I riksdagen representerat politiskt parti äger vid val till andra kammaren, i den omfattning och ordning Konungen bestämmer, erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, *dels* att 56 och 59 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels* att 58 § samma lag skall upphöra att gälla, *dels ock* att i samma lag skola införas i 5 kap. en ny paragraf efter 26 §, betecknad 26 a §, och i 8 kap. en ny paragraf efter 60 §, betecknad 60 a §, av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 a §.

Väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel eller icke utan avsevärd tidsspillan kan nyttja dylikt samfärdsmedel för färd till och från vallokalen, bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen.

56 §.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust av talan, sist inom *trettio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederböran-

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust av talan, sist inom *tio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederbörande stats-

¹ Senaste lydelse av 56 och 59 §§, se SFS 1963: 128.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

de statsdepartement för att i rege-
ringsrätten skyndsamt föredragas
och avgöras.

departement för att i regeringsrät-
ten skyndsamt föredragas och avgö-
ras.

Skiljes den ————— för valet.

Vad i ————— ny röstsammanräkning.

58 §.

*Infaller å söndag eller annan all-
män helgdag tid, då åtgärd för ta-
lans fullföljande eller bevarande sist
bör företagas, må åtgärden vidtagas
å nästa söckendag.*

59 §.

Valnämnden åligger ————— ordentligen verkställas.

Kostnaden för kungörande, som
åligger valnämndens ordförande,
ävensom utgifter för blanketter till
röstkort och för kuvert, som avses i
26 och 29 §§, samt de i 34 § omför-
mälda omslagen skola gäldas vid val
av kyrkofullmäktige av församling-
en och i övriga fall av kommunen,
vilken jämväl har att tillhandahålla
lämpliga vallokaler och bestrida
kostnaden för de anordningar, som
avses i 26 §.

Kostnaden för kungörande, som
åligger valnämndens ordförande,
ävensom utgifter för blanketter till
röstkort och för kuvert, som avses i
26 och 29 §§, samt de i 34 § omför-
mälda omslagen skola gäldas vid val
av kyrkofullmäktige av församling-
en och i övriga fall av kommunen,
vilken jämväl har att tillhandahålla
lämpliga vallokaler och bestrida
kostnaden för de anordningar, som
avses i 26 § och 26 a §.

Röstmottagare å ————— uppdragets fullgörande.

60 a §.

*I riksdagen representerat politiskt
parti äger vid val av landstingsmän
och val av stadsfullmäktige för stad,
som ej deltagar i landsting, i den
omfattning och ordning Konungen
bestämmer, erhålla gottgörelse av
statsverket för kostnaderna för de
valsedlar partiet låtit iordningställa
för valet.*

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad
uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946 (nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk *eller beträffande klagan över val till riksdagen*, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande motiveringarna till lagförslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet.

I motionerna föreslås att kommuner, vilka haft utgifter av ej ringa omfattning för åtgärder, ägnade att underlätta avlägset boende väljares deltagande i allmänna val, beredes möjlighet att i särskild ordning erhålla gottgörelse av statsmedel. Bestämmelser härom föreslås skola införas i 95 § lagen om val till riksdagen respektive 59 § kommunala vallagen på sätt som nedan anges.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1947: 619.

95 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen

Valnämnden åligger — — — (= propositionen) — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för — — — (= propositionen) — — — lämpliga vallokaler.

Kommun, som för åtgärder enligt 60 a § haft utgifter i ej ringa omfattning, må härför i den omfattning och ordning Konungen bestämmer erhålla skälig gottgörelse av statsverket.

Röstmottagare å — — — (= propositionen) — — — uppdragets fullgörande.

59 § kommunala vallagen den 6 juni 1930

Valnämnden åligger — — — (= propositionen) — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för — — — (= propositionen) — — — i 26 § och 26 a §.

Kommun, som för åtgärder enligt 26 a § haft utgifter i ej ringa omfattning, må härför i den omfattning och ordning Konungen bestämmer erhålla skälig gottgörelse av statsverket.

Röstmottagare å — — — (= propositionen) — — — uppdragets fullgörande.

Motionärerna föreslår vidare viss ändring beträffande den i propositionen förordade begränsningen av de i riksdagen representerade partiernas rätt till ersättning för valsedelkostnader, och hemställer slutligen, att frågan om en utvidgning av denna rätt till partier, som icke är representerade i riksdagen, snarast upptages till prövning.

Beträffande motiveringarna till motionsförslagen får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Inledning

Till grund för förevarande proposition ligger förslag, som framlagts av 1955 års valutredning i dess år 1963 avgivna slutbetänkande »Några valfrågor» (SOU 1963: 54).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av fångvårdsstyrelsen, generalpoststyrelsen, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, kammarkollegiet, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, besvärssakkunniga, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, De vanföras riksförbund och Sveriges folkpensionärers riksorganisation. Vidare har yttrande inkommit från Sveriges

husmodersföreningars riksförbund. Överståthållarämbetet och länsstyrelserna har överlämnat yttranden från ett femtiotal kommunala organ. Vid statistiska centralbyråns yttrande har fogats en av byrådirektören Folke Lublin upprättad promemoria. En del av remissinstanserna har enligt remissen haft att yttra sig endast över vissa i betänkandet behandlade frågor.

I. De avlägset boendes deltagande i allmänna val

Reformkrav m. m.

Enligt gällande bestämmelser har röstberättigad, som vill utöva sin rösträtt, som regel att avlämna sin valsedel personligen vid valförrättningen i det valdistrikt, där han är upptagen i röstlängd (61 § lagen om val till riksdagen [ValL] och 27 § kommunala valagen [KVL]). Från denna regel stadgas emellertid undantag, genom vilka vissa klart definierade väljarkategorier beredes möjlighet att rösta i annan ordning (medelst valsedelsförsändelse eller genom röstning inför röstmottagare; §§ 62, 70, 74 ValL och §§ 28, 35, 39 KVL).

Vid flera tillfällen har framställts önskemål om åtgärder för att underlätta för avlägset boende väljare att delta i val. Det har bl. a. föreslagits, att sådana väljare skulle berättigas att avge sin röst genom valsedelsförsändelse till länsstyrelsen (motion II: 127 år 1925, KU 12); att tiden för röstavlämningen skulle utsträckas till två eller flera dagar, eventuellt i förening med att valförrättningen förlades till olika ställen inom valdistriktet (prop. nr 178 år 1928, KU 21); att avlägset boende väljare skulle få rösta på postanstalt (motion II: 153 år 1943, KU 10 samt motion II: 161 år 1949, KU 22), och att sådan röstning skulle få ske före valdagen (motion II: 153 år 1943); samt att röstberättigad, som vistades på annan plats än sin hemort, skulle på valdagen få avlämna sin valsedel hos valnämnden i det valdistrikt i vilket han då befann sig (motionerna I: 199 och II: 255 år 1953, KU 6). Samtliga dessa förslag har fallit.

Frågan om att utöka antalet valdistrikt för att på så sätt underlätta valdeltagandet för de avlägset boende har behandlats dels i förut omnämnda motion vid 1943 års riksdag och dels i 1944 års vällagssakkunnigas år 1945 avgivna betänkande angående underlättande av deltagandet i allmänna val (SOU 1945: 64). Vid båda tillfällena framhölls vikten av att antalet valdistrikt utökades.

1955 års valutredning har tidigare behandlat dessa frågor i sitt år 1961 avgivna betänkande »Vissa frågor rörande allmänna val» (SOU 1961: 20). Utredningen konstaterade därvid, att den negativa inställning, som tidigare mött olika förslag syftande till att underlätta valdeltagandet för de avlägset boende, i första hand berott på svårigheten att i lagtext närmare precisera denna kategori väljare. Då situationen för de avlägset boende

väljarna gradvis förbättrats, dels genom utökning av antalet valdistrikt, dels genom kommunikationernas utveckling, ansåg sig utredningen sakna anledning att föreslå några särskilda bestämmelser för denna grupp.

I proposition (nr 53) till 1962 års riksdag framhöll emellertid departementschefen, att de skäl, som anförts mot en reform för de avlägset boende, inte syntes motivera, att frågan helt avfördes från dagordningen. Det finge därför ankomma på valutredningen att undersöka, om den lösning, som utredningen kunde komma till beträffande sjukas, invaliders och åldringars röstutövande, kunde föranleda, att frågan om de avlägset boendes valdeltagande borde upptagas på nytt. I sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen uttalade sig konstitutionsutskottet i samma riktning (KU 9).

Valutredningens förslag

I sitt slutbetänkande ger valutredningen uttryck för uppfattningen, att det system med valförsändelse, som i betänkandet föreslås skola införas för sjuka, invalider och åldringar, icke lämpar sig för de avlägset boende och för de andra väljare som — ehuru de icke bor särskilt långt från vallokaler — på grund av speciella yttre omständigheter har svårt att taga sig dit. Utredningen föreslår i stället, att det skall ankomma på valnämnden att genom olika slags praktiska åtgärder sörja för att väljare av denna kategori verkligen kan komma tillstädes vid valförrättningen. Vad utredningen åsyftar är, att lämpliga fortskaffningsmedel genom det allmännas försorg ställs till dessa väljares förfogande under valdagen. Valnämndens åtgärder bör på ett iögonenfallande sätt kungöras väljarna genom annonser i dagspressen och genom tydligt markerade anslag inom kommunen. Meddelanden om planerade åtgärder bör också kunna distribueras genom posten. Även radion bör genom lokala sändningar kunna biträda med upplysningar. Det torde vara lämpligt, att valnämnden engagerar någon eller några för uppgiften lämpliga personer, som på ett tidigt stadium under planeringen av valet kartlägger behovet av åtgärder samt med utgångspunkt från resultatet härav föreslår och därefter på valnämndens vägnar anskaffar de nödvändiga transportmedlen. Kostnaderna för vidtagna anordningar bör — liksom fallet är med vissa andra valkostnader — bestridas av kommunen. Utredningen förutsätter, att angivna föranstaltningar skall vidtagas endast vid de större allmänna valen.

På grund av vad sålunda anförts har valutredningen föreslagit lagbestämmelser, enligt vilka det åligger valnämnden att genom lämpliga åtgärder sörja för att väljare med långa eller dåliga förbindelser till vallokaler i största möjliga utsträckning kan infinna sig där. Enligt förslaget skall bestämmelserna upptagas i nya paragrafer i vallagarna, 60 a § ValL och 26 a § KVL. Vidare föreslås ändringar i 95 § ValL och 59 § KVL av innebörd att kostnaderna för åtgärderna skall gäldas av kommun.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Avstyrkande remissyttrandena har lämnats av *kammarkollegiet, länsstyrelserna i Kronobergs, Älvsborgs, Gävleborgs och Jämtlands län, Svenska stadsförbundet, magistraten i Falun, valnämnden i Östhammar, kommunalfullmäktige i Skellefteå landskommun och kommunalborgmästaren i Hudiksvall.*

Några av de i princip tillstyrkande remissinstanserna, som i allmänhet anlägger samma synpunkter som utredningen framfört, har närmare behandlat frågan om staten eller kommun skall bära kostnaden för de förordade åtgärderna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför att det ligger i sakens natur att de föreslagna anordningarna kommer att få sitt egentliga användningsområde, förutom i skärgården, på den »rena» landsbygden, framför allt i utpräglade glesbygder. Med hänsyn till att indelningen i valdistrikt är långt driven i kommuner med stor glesbygd, torde kostnaderna dock stanna vid tämligen begränsade belopp. Enär de föreslagna anordningarna ej avses komma till användning annat än då speciella yttre omständigheter föranleder därtill, finner länsstyrelsen att dessa kostnader — i likhet med vissa andra valkostnader — bör kunna bestridas av kommunen.

Till förmån för att kostnaderna bör åvila statsverket eller i vart fall fördelas mellan stat och kommun uttalar sig *länsstyrelsen i Stockholms län, magistraten i Luleå, Svenska kommunförbundet och Norrbottens länsavdelning av samma förbund, drätselkammaren i Boden, kommunalfullmäktige i Sorsele, kommunalnämnderna i Djurö och Grangärde kommuner samt valnämnden i Bollnäs.*

Kommunalnämnden i Djurö kommun finner statsbidrag vara en nödvändig förutsättning för reformens genomförande. I Djurö kommun finnes, framhåller nämnden, 40 öar med bofast befolkning. En preliminär uppskattning visar att kostnaderna för sjötransporter inom kommunen vid ett val kommer att uppgå till omkring 3 000 kronor. *Valnämnden i Bollnäs* befarar att kostnaderna kommer att bli så kännbara att risk föreligger att kommuner med stor glesbygd och klen skatteunderlag försöker undandraga sig att ordna valskjutsar i erforderlig omfattning. Ett på lämpligt sätt konstruerat statsbidrag skulle vara en garanti för att lagstiftningen får avsedd verkan. *Drätselkammaren i Boden* anser kostnaderna böra bestridas av statsverket, åtminstone vid ordinarie och extra val till riksdagens andra kammare. På grund av den kraftiga avfolkningen i glesbygden inom landskommunerna har man under den senaste tiden, konstaterar drätselkammaren, föreslagit minskning av antalet valdistrikt, i Arjeplogs kommun exempelvis till cirka hälften av det nuvarande antalet. I övre Norrland med stora av-

stånd och besvärliga transporter i fjällvärlden kan kostnaderna för valtransporter komma att uppgå till avsevärda belopp.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner att kostnaderna för många kommuner kommer att bli oskäligt betungande, om statsbidrag inte skall utgå, men anser att det troligen skulle möta betydande svårigheter att konstruera ett särskilt statsbidragssystem för detta ändamål, medan *Norrbottens länsavdelning av Svenska kommunförbundet* hävdar att kommunernas behov av bidrag i förevarande hänseende bör kunna beaktas, då statsverket lämnar bidrag till ekonomiskt svaga och skattetyngda kommuner.

I några avstyrkande yttranden åberopas kostnads skälen bland argumenten mot förslaget. *Svenska stadsförbundet* anför att en skyldighet av angivet slag skulle kunna leda till långtgående och kostnadskrävande serviceåtgärder från kommunernas sida och därför både av administrativa och ekonomiska skäl icke är önskvärd. Då den föreslagna bestämmelsen ej innehåller normer för den prövning av behovet av åtgärder som valnämnderna skulle företaga, är även riskerna för en ojämn tillämpning av bestämmelserna uppenbara. Samma synpunkter återfinnes i yttranden av *valnämnden i Östhammar* och *kommunalborgmästaren i Hudiksvall*.

Av stadsförbundet antydda risker för ojämn tillämpning av de föreslagna bestämmelserna framhålles även i andra avstyrkande yttranden. Enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* kan valnämnderna komma att utsättas för påtryckningar och krav från olika håll. Det kan uppenbarligen ställa sig svårt för en valnämnd att avgöra hur långt dess skyldighet utsträcker sig. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* hyser också den uppfattningen att föreslagna bestämmelser blir mycket vanskliga att tillämpa för de flesta valnämnder. Enligt *kammarkollegiets* mening bör bestämmelser, som har så obestämd innebörd som de föreslagna och som därför ofta skulle föranleda olika tolkningar, undvikas framför allt i lagstiftning rörande allmänna val.

Svårigheter att vid tillämpningen tolka de föreslagna bestämmelserna belyses även i några av de tillstyrkande yttrandena. *Länsstyrelsen i Värmlands län* betonar att noggranna anvisningar bör utfärdas om kommunernas skyldigheter att anordna olika slag av transporter så att åtgärderna i kommuner med likartade förhållanden inte blir av helt olika omfattning. *Länsstyrelsen i Kalmar län* framhåller att gränsdragningsproblem kan uppkomma, när det skall avgöras, vilka som kan anses ha långa och dåliga förbindelser till vallokalen. Enligt länsstyrelsens uppfattning bör man i lagtexten närmare ange, vilken väljarkategori som avses.

De föreslagna bestämmelserna kan, enligt vad *länsstyrelsen i Kronobergs län* hävdar, medföra risk för överklaganden av valet med motivering att valnämnden ej vidtagit erforderliga åtgärder. Dylika besvär kan leda till att nytt val måste anordnas.

Några av remissinstanserna tar också upp till diskussion de speciella förhållanden som råder beträffande befolkningen på vissa öar och samebefolkningen, och föreslår att särskilda regler skall gälla för dessa grupper.

Departementschefen

Departementschefen anför inledningsvis, att den lösning av förevarande spörsmål, som valutredningen förordat, ej utgör något avsteg från huvudprincipen i valsyste­met, enligt vilken den röstande personligen skall inställa sig vid valförrättningen i det egna valdistriktet. Icke heller synes de lagtekniska svårigheterna vara lika accentuerade som vid tidigare förslag i frågan.

Enligt utredningens förslag skall en principiell skyldighet åläggas valnämnderna att sörja för att de personer, som på grund av anmärkta speciella yttre omständigheter har svårt att taga sig till vallokalen, kan infinna sig där. Departementschefen framhåller att en sådan principiell skyldighet kan befaras komma att i praktiken ställa svårbemästrade krav på dem som får att syssla med denna uppgift. Den begränsning, som utredningen tänkt sig genom att valnämndens åligganden skulle avse lämpliga åtgärder så att väljarna i största möjliga utsträckning kan inställa sig, kan leda till känsliga avvägningsproblem, då det gäller att bedöma omfattningen av valnämndens åligganden i enskilda fall. Därtill kommer att, om skyldighet stadgas för valnämnden, det knappast torde kunna undvikas att ett åsidosättande av skyldigheten kan leda till att valet upphäves med därav följande omgång med omval.

Av hänsyn härtill är departementschefen icke beredd att förorda införandet av skyldighet för valnämnderna att svara för nämnda åtgärder. Då en reform likväl synes angelägen, föreslås i stället att bestämmelser införas i vallagarna, enligt vilka dessa väljare bör genom valnämndens försorg beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen. Härigenom kan enligt departementschefen sannolikt den ordning valutredningen åsyftat i väsentlig mån uppnås. Valnämndens verksamhet i förevarande hänseende synes kunna bedrivas i sådana former och avse sådana uppgifter och åtgärder, som utredningen skisserat.

Departementschefen framhåller vidare, att även med den lösning som sålunda förordats, en någorlunda klar avgränsning av tillämpningsområdet för lagbestämmelserna bör eftersträvas, och fortsätter:

Den väljargrupp som åsyftas bör i lagtexten anges utförligare än som skett i utredningens förslag. Denna grupp synes kunna sägas innefatta väljare, som bor avlägset eller isolerat och på valdagen saknar möjlighet att färdas med allmänt samfärdsmedel till och från vallokalen eller icke utan avsevärd tidsspilla kan nyttja dylikt samfärdsmedel. Härvid inbegripes de som ej har i och för sig lång väg till vallokalen men som bor så otillgängligt att hinder för inställelse föreligger i enlighet med vad nu sagts.

Verksamheten bör alltså taga sikte på att bistånd lämnas dem som icke kan begagna sig av allmänt samfärdsmedel. Därmed avser jag att reguljära förbindelser saknas eller kräver orimligt lång restid.

Såsom framgår av det anförda anser jag att valnämnden bör vara det organ som närmast får svara för här avsedda uppgifter. Enligt min mening bör alla åtgärder på detta område vara en kommunal angelägenhet. Härigenom vinnes att de praktiska anordningarna bäst kan anpassas efter de lokala förhållandena. Efter en tid torde erfarenheterna i varje kommun visa, vad där lämpligen bör göras. Redan nu har kommunen att svara för kostnader, som hänför sig till den lokala valförrättningen. De förordade åtgärderna får ses som ett led i de totala valanordningarna från kommunens sida. I enlighet med det sagda torde kostnaderna för de vidtagna anordningarna få bäras av kommunen.

Departementschefen föreslår, att bestämmelser av ovan angivet innehåll upptages i överensstämmelse med valutredningens förslag i nya paragrafer, betecknade 60 a § ValL och 26 a § KVL. Föreskriften om att kommun skall svara för kostnaden föreslås bli införd i 95 § ValL och 59 § KVL.

Motionerna

Motionärerna ansluter sig i princip till förslaget att väljare, som bor avlägset eller isolerat, genom valnämndens försorg bör beredas möjlighet att infinna sig i vallokalen. Att kostnaderna härför helt skall falla på kommunerna är emellertid enligt motionärernas mening icke riktigt. Visserligen torde det ur praktisk synpunkt vara mest ändamålsenligt, att utgifterna i fråga bestrids av kommunerna och att denna kommunala kostnad beaktas vid den allmänna kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, som nu övervägs inom 1958 års skatteutjämningskommitté. I vissa kommuner torde dock kostnaderna för att bereda avlägset eller isolerat boende väljare tillfälle att rösta bli så omfattande, att en skälig kompensation till dylika kommuner inte kan uppnås inom den allmänna kostnadsfördelningens ram. Dessa kommuner bör därför enligt motionärerna beredas möjlighet att i särskild ordning erhålla gottgörelse av statsmedel. I detta syfte föreslås att i lagen om val till riksdagen respektive kommunala vallagen anges, att kommun, som haft utgifter av ej ringa omfattning för åtgärder enligt 60 a § resp. 26 a §, må av statsmedel erhålla skälig ersättning. Ansökningar om dylik ersättning skall enligt motionerna prövas och avgöras av Kungl. Maj:t. Statens kostnader bör bestridas med medel från förslagsanslaget Vissa kostnader för allmänna val under elfte huvudtiteln.

II. Kostnaderna för valsedlar

Reformkrav

Frågan om det allmännas övertagande av partiernas valsedelskostnader väcktes i motion (I: 70) vid 1947 års riksdag. På hemställan av konstitutionsutskottet beslöt riksdagen att motionen inte skulle föranleda någon åtgärd (KU 13).

Vid 1962 års riksdag väcktes motioner (I: 514 och II: 631) med hemställan om utredning för att undersöka, på vilket sätt statsverket och kommunerna borde övertaga kostnaderna för valsedlar vid allmänna val. Därvid anfördes, att de valsedlar som de politiska partierna i förväg framställer utgör med vårt valsystem en nödvändig förutsättning för att valförrättningen skall kunna genomföras rationellt och underlättar valförrättningen i ännu högre grad än vad t. ex. röstkorten gör. Då dessa kort bekostas av allmänna medel, borde även valsedelskostnaderna ersättas av statsverket.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande anförde statsutskottet (SU 1962: 57) att de tryckta valsedlarna otvivelaktigt innebär en betydelsefull serviceåtgärd gentemot väljarna och underlättar valnämndernas och länsstyrelsernas arbete vid röstsammanräkningarna. Då skäl kunde anföras både för och emot en reform på området, förklarade sig utskottet inte berett att för sin del taga någon bestämd ståndpunkt i frågan men ansåg att densamma borde upptagas till förutsättningslös prövning. Utskottet hemställde att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Valutredningen

Efter att ha redovisat vissa sifferuppgifter angående valkostnader m. m. anför utredningen att någon principiell invändning inte med fog kan resas mot att det allmänna övertager kostnaderna för valsedlar. Det allmänna svarar redan för kostnaderna för spaltade och ospaltade valsedlar, vilka tillhandahålls i vallokalerna. Dessa kostnader är visserligen obetydliga, men i denna anordning kan dock sägas ligga ett erkännande av att kostnaderna för valsedlar är en det allmännas angelägenhet. Skall någon principiell åtskillnad göras mellan olika slags valkostnader, torde man få indela kostnaderna dels i sådana som har med partiernas valpropaganda att göra, dels sådana som avser de olika föranstaltningar som erfordras för att väljarna över huvud taget skall kunna utöva sin rösträtt. Tillhandhållandet av valsedlar är otvivelaktigt en nödvändig förutsättning för valens genomförande. Utredningen förordar därför att kostnaderna för valsedlarna i fortsättningen

övertages av det allmänna. Därvid avses samtliga kostnader för framställning av valsedlarna men inte kostnaderna för t. ex. distribution av sedlarna till väljarna.

Enligt utredningens mening bör det allmännas åtaganden i förevarande hänseende begränsas till val av rikskaraktär, d. v. s. andrakammarval, landstingsmannaval samt val av stadsfullmäktige i städer, vilka ej deltagar i landsting. Denna begränsning förestavas av att vid de övriga kommunalvalen brukar delta icke blott de gängse partierna utan även allehanda andra, mer eller mindre löst sammanfogade partier eller gruppbildningar. Sådana grupper bör enligt utredningens uppfattning ej äga rätt att på det allmännas bekostnad erhålla valsedlar. Liksom fallet är med äktamakekuverten bör förmånen att få kostnader för valsedlar ersatta begränsas till de i riksdagen representerade partierna. Detta bör gälla — ej blott vid andrakammarvalen — utan även vid landstingsmannavalen och de ifrågavarande valen till stadsfullmäktige. Utredningen anser med hänsyn till denna begränsning det följdriktigt att kostnaderna bestrides av staten.

Beträffande ersättningens storlek föreslår utredningen att ifrågavarande partier skall få ersättning för högst så många valsedlar, som motsvarar sex gånger antalet vid valet röstberättigade i samtliga valkretsar där val samtidigt förrättas. Vidare föreslås att ersättningen begränsas till högst sex kronor per 1 000 st. tryckta valsedlar — ett belopp som för samtliga partier överstiger de redovisade kostnaderna vid 1960 och 1962 års allmänna val. Därmed avses genomsnittskostnaden för ett partis hela valsedelsupplaga. Ersättning bör alltså enligt utredningen medges parti i t. ex. sådana fall då halva antalet av partiets valsedlar kostat åtta kronor per 1 000 st., om blott den andra hälften sedlar betingat ett pris av högst fyra kronor per 1 000 st. Därigenom har partiet inte överskridit en genomsnittskostnad för hela sin valsedelsupplaga av sex kronor per 1 000 st. Det angivna gränsbeloppet får, framhåller utredningen vidare, justeras därest så föranledes av prisutvecklingen, förslagsvis efter samråd med statlig tryckeriexpertis.

De politiska partierna bör liksom hittills själva ombesörja tryckningen av valsedlarna. Anspråk på ersättning får sedan framställas i efterhand av vederbörande partis riksorganisation hos inrikesdepartementet. Verifikationer på kostnaden bör biläggas. Utredningen föreslår att anspråken skall framställas senast inom sex månader efter valdagen. Inkommer krav på ersättning efter utgången av denna tid, bör framställningen avslås.

Utredningen uppskattar statsverkets kostnader för den föreslagna reformen till mellan 650 000 och 900 000 kronor för varje år, då val förekommer. Till sistnämnda belopp skulle kostnaderna stiga endast om samtliga partiers valsedelsupplaga, i motsats till vad nu är fallet, uppnådde föreslaget »tak» och hade ett genomsnittspris av sex kronor per 1 000 st. valsedlar.

Stadgandet om själva rätten till ersättning för valsedlar bör, enligt vad utredningen föreslår, införas i vallagarna — i nya paragrafer, 97 § Vall och 60 a § KVL. Övriga bestämmelser anser utredningen lämpligen böra utfärdas i administrativ ordning.

Remissyttrandena

Valutredningens uppfattning att kostnaderna för valsedlar vid val av rikskaraktär skall övertagas av statsverket har i allmänhet vunnit anslutning i remissyttrandena. En direkt motsatt mening uttalas endast av *länsstyrelserna i Östergötlands och Gävleborgs län, magistraten i Gävle, kommunalborgmästaren i Hudiksvall samt Skaraborgs länsavdelning av Svenska kommunförbundet.*

Magistraten i Gävle finner de av valutredningen anförda grunderna för reformen vara besynnerliga. Tillhandahållande av tryckta valsedlar ingår som ett väsentligt led i den politiska propagandan i samband med valen, bl. a. genom utdelande av valsedlar utanför vallokalerna. Förslaget står följaktligen ej i överensstämmelse med den viktiga principen att det allmänna ej skall befatta sig med andra detaljer i valförfarandet än de rent tekniska, yttre anordningarna för valets möjliggörande. Ej heller finns enligt magistratens mening skäl att begränsa en statlig subventionering till de partier, som är representerade i riksdagen. En begränsning till dessa partier skulle för övrigt innebära att väljare, som ej vill ge sina röster till något av dessa partier, skulle tvingas att skattevägen bidra till kostnaderna för partiernas valsedlar. Motsvarande synpunkter anföres av *länsstyrelsen i Gävleborgs län. Kommunalborgmästaren i Hudiksvall* hävdar att kostnaderna för valsedlar är en bagatell för partierna, varför förslaget allenast innebär en onödig omgång och utgift för statsverket.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län, som anser det vara tveksamt om staten bör bekosta valsedlarna, betonar att, då folket går till val för att utse nya representanter att utöva folkviljan, det i möjligaste mån skall ske på lika villkor för olika meningsriktningar. Utredningens förslag innebär emellertid att de gamla partierna privilegieras. Ett nytt parti, om än så talrikt, skulle ej få någon gottgörelse för sina kostnader. Det synes ej heller finnas något rimligt skäl varför ett parti, som har kanske en enda representant i riksdagen, skall få sina valsedlar betalda över hela riket.

I frågan om *antalet valsedlar*, för vilka ersättning skall utgå av statsmedel, förordar *länsstyrelsen i Älvsborgs län* bl. a. att partiernas ersättningsanspråk göres till föremål för en mera ingående granskning beträffande skäligheten av tryckningskostnaderna än som blir fallet vid det schablonmässiga granskningsförfarande som valutredningen föreslagit, vilket kan medföra viss risk för att de politiska partierna genom att utnyttja den maximala statsersättningen kommer att med statsmedel subventionera

egna tryckerier. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätter, om det inte kan anses tillräckligt att ersättning utgår för så många valsedlar som motsvarar tre eller fyra gånger totala antalet röstberättigade. Enligt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* bör övervägas, om man inte kan tillämpa ett system som innebär att man på grundval av aktuell valstatistik beräknar vederbörande partis sannolika behov av valsedlar.

Departementschefen

I sitt uttalande framhåller departementschefen att de tryckta valsedlarna otvivelaktigt innebär en betydelsefull serviceåtgärd gentemot väljarna; därjämte underlättas valnämndernas och länsstyrelsernas arbete vid röstsammansräkningen väsentligt. Departementschefen erinrar vidare om de olika reformer under senare år, genom vilka det allmänna påtagit sig allt fler kostnader för valen. Principiella hinder synes därför ej möta att det allmänna övertager kostnaderna för valsedlar, som erfordras vid valen.

Det allmännas medverkan får dock begränsas till sådana kostnader som enbart avser framställningen av valsedlarna, d. v. s. huvudsakligen pappers- och tryckningskostnaderna.

Departementschefen anför vidare:

Valutredningens förslag att reformen skall begränsas till val av rikskarakter och att ersättning skall utgå till de politiska partier som är representerade i riksdagen har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen. Även enligt min mening synes denna lösning innefatta en rimlig avvägning av de intressen som här gör sig gällande. Genom denna ordning kommer att inbegripas, förutom andrakammarval, också valen till landsting och till stadsfullmäktige i städer, som ej deltar i landsting. Även med beaktande härav synes, av skäl som utredningen redovisat, begränsningen till de politiska partier som är representerade i riksdagen böra upprätthållas.

Såsom valutredningen förordat torde omfattningen av och ordningen för statsverkets medverkan få närmare regleras i administrativ ordning. Härvid synes de av utredningen angivna principerna i stort sett kunna följas. Enligt min mening torde dock statsverket icke böra utge gottgörelse för fler valsedlar än som motsvarar högst fem gånger antalet vid valet röstberättigade. Vissa justeringar kan också tänkas bli erforderliga, sedan närmare erfarenheter vunnits i tillämpningen.

Jag förordar alltså att i vallagarna upptages nya stadganden, 97 § ValL och 60 a § KVL, av det innehåll valutredningen föreslagit om rätt för de i riksdagen representerade partierna till gottgörelse för valsedelskostnader vid val av rikskarakter.

I enlighet med vad riksrevisionsverket förordat torde statsverkets kostnader för reformen få bestridas från elfte huvudtitelns förslagsanslag. Vissa kostnader för allmänna val. Valutredningen har uppskattat dessa kostnader till högst 900 000 kronor för år då val förekommer. Med den av mig nu förordade begränsningen av antalet valsedlar, för vilka gottgörelse skall kunna erhållas, blir den maximala kostnaden 750 000 kronor. Den faktiska kostnaden torde dock bli betydligt lägre.

Motionerna

Motionärerna ansluter sig även på denna punkt i princip till propositionens förslag. Ändringar föreslås dock på två punkter. Den nedskärning av utredningens förslag beträffande det antal valsedlar, för vilka ersättning av statsmedel skall utgå, som förordas i propositionen, är enligt motionärerna inte befogad. Därmed kan nämligen de möjligheter till personval hämmas, som enligt gällande ordning endast kan tillskapas medelst olika valsedels typer under samma partibeteckning i en och samma valkrets. Detta synes inte följdriktigt med hänsyn till det stigande intresset för personval. Motionärerna föreslår därför att antalet valsedlar, för vilkas iordningställande ett parti har rätt till ersättning, i överensstämmelse med utredningens förslag bestämmas till sex gånger antalet i valet röstberättigade väljare.

Beträffande begränsningen av rätten att erhålla ersättning för valsedelskostnaderna till i riksdagen representerat parti framhåller motionärerna, att tungt vägande skäl kan anföras för en sådan valordning, att uppkomsten av småpartier motverkas i syfte att säkerställa en handlingsduglig riksdag. Inom ramen för valordningen bör däremot olika meningsriktningar så långt möjligt beredas lika förutsättningar att övervinna de sperrar eller tröskeltal som föreskrivits. Om det allmänna vidtar åtgärder som underlättar för partierna att framträda i valet bör dessa åtgärder sålunda inte begränsas till de partier som är företrädde i riksdagen.

Vissa begränsningar måste dock rimligen göras. Motionärerna förordar att en meningsriktning, för att bekostade av valsedlar skall komma i fråga, bör, utöver att den har registrerad partibeteckning, ha redovisat sådan anslutning att den har möjlighet att bedriva en valrörelse och vissa inte alltför hypotetiska möjligheter att erövra mandat. Detta kan anses vara fallet om meningsriktningen i en eller flera valkretsar redovisar ett antal anhängare, som uppgår till en viss andel av det totala antalet röstberättigade inom valkretsen eller till ett visst absolut tal. I den eller de valkretsar en i riksdagen icke företrädd meningsriktning uppnår ett sådant antal eller tal, borde den ha rätt att få valsedlar bekostade i samma utsträckning som de i riksdagen företrädde partierna. Motionärerna hänvisar till att författningsutredningen skisserat en liknande ordning i fråga om rätten att uppsätta kandidater på de enligt utredningsförslaget gemensamma valsedlarna.

Motionärerna föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om förnyad prövning av frågan i syfte att — utöver vad som föreslagits i propositionen rörande i riksdagen företrädde partier — medge även andra partier eller meningsriktningar rätt att under vissa förutsättningar få valsedlar bekostade. Prövningen bör bedrivas skyndsamt och förslag i ärendet föreläggas riksdagen snarast möjligt.

III. Tiden för besvär över kommunala val

Historik

Tiden för anförande av besvär över förstakammarval har varit oförändrat en månad alltsedan tillkomsten av 1866 års riksdagsordning. Motsvarande besvärstid vid andrakammarval var i riksdagsordningen från början bestämd till åtta dagar men utsträcktes i samband med 1909 års rösträttsreform till tio dagar.

Vad angår kommunalvalen gällde före 1930 års kommunallagsreform olika besvärsregler för landstingsmannaval, kommunalfullmäktigeval och stadsfullmäktigeval. I samband med kommunallagsreformen utbröts de i kommunalförordningarna och landstingslagen intagna föreskrifterna om val och sammanfördes till en vallag, i vilken med anledning av kyrkofullmäktigeinstitutionens tillkomst även upptogs bestämmelser om val av kyrkofullmäktige. I den kommunala vallagen gjordes reglerna om valbesvär enhetliga för samtliga kommunalval och tiden för anförande av sådana besvär fastställdes till den nu gällande, trettio dagar efter valets avslutande.

Valutredningen

Valutredningen har funnit anledning uppmärksamma gällande tider för valbesvär, särskilt mot bakgrunden av de reformer som på senare tid genomförts på valrättens område, främst i syfte att främja och underlätta deltagandet i de allmänna valen. Vissa år 1962 vidtagna ändringar i vallagstiftningen (se SFS 1962: 71 och 72, prop. 1962: 53, KU 1962: 9) har inneburit bl. a. att den tid, varunder röstmottagning före val skall äga rum, utsträckts från aderton dagar till trettio dagar före valdagen och att i samband därmed vissa i vallagarna fastställda tidsgränser, som gäller för olika valförberedande åtgärder, jämkats. Ändringarna har för såväl andrakammarvalen som kommunalvalen medfört att åtskilliga valförberedande åtgärder måste vidtagas tidigare i förhållande till valdagen än som varit fallet före ändringarnas genomförande. Utredningen anmärker i detta sammanhang även att antalet röstande inför röstmottagare väsentligt stigit, särskilt efter röstkortsystemets införande. Detta har i sin tur ökat sammanräkningsmyndigheternas arbete och föranlett en viss försening av röstsammanräkningarnas slutförande jämfört med tidigare.

Berörda reformer har, enligt vad utredningen påpekar, haft till följd att den tid som erfordras för att genomföra ett andrakammarval eller kommunalval blivit förlängd. Med hänsyn härtill finner utredningen det önskvärt att valbesvärprocessen i möjligaste mån påskyndas så att, om ett nytt val (omval) skulle bli erforderligt, sådant val som regel kan hinna verkställas före den ifrågavarande mandatperiodens början.

För andrakammarvalens del anser utredningen det knappast vara möjligt att genom lagtekniska åtgärder i nämnvärd grad nedbringa tiden för valbesvärprocessen. Den för dessa val stadgade besvärstiden om tio dagar synes väl avvägd och torde icke lämpligen böra minskas. Däremot finner utredningen en avkortning kunna ske av besvärstiden vid kommunalval. Enligt vad utredningen framhåller torde det också främst vara vid dessa val som åtgärder i nämnt hänseende är av behovet särskilt påkallade. Utredningen har därför föreslagit att besvärstiden för dessa val avkortas från trettio till tio dagar.

Remissyttrandena

Valutredningens förslag att besvärstiden vid klagan över kommunala val skall förkortas har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan med undantag av *länsstyrelsen i Stockholms län*. I länsstyrelsens yttrande hävdas att valresultatet — i synnerhet vid kommunalfullmäktige- och kyrkofullmäktigeval — ofta blir allmänt känt genom ortstidningar eller på annat sätt först tämligen lång tid efter valets (röstsammanräkningens) avslutande.

Önskemål om annan ändrad besvärstid vid kommunalvalen än den av valutredningen föreslagna framföres endast av *besvärssakkunniga*, som föreslår att tiden bestämmes till en vecka. För bestämmande av fatalietid anses, framhåller besvärssakkunniga, alltsedan tillkomsten av lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid kalendermätt om möjligt böra väljas. I dagar bestämda fatalietider har i enlighet härmed blivit allt sällsyntare. Enligt besvärssakkunnigas mening bör endast särskilda skäl av betydande styrka få föranleda avsteg från grundsatsen om fatalietiders beräkning enligt kalendern. Sådana skäl kan knappast anses vara för handen beträffande tiden för klagan över kommunalval.

Departementschefen

I sitt uttalande erinrar departementschefen om de av utredningen berörda nya omständigheter varigenom valprocessen avsevärt förlängts. Då det är önskvärt, att eventuella besvär över valförrättningen är avgjorda i sådan tid att ett möjligen erforderligt omval kan medhinnas före mandatperiodens början, torde man enligt departementschefen böra söka motverka denna försening genom att förkorta besvärstiden vid kommunala val.

Departementschefen framhåller också att den vid val till riksdagens andra kammare gällande kortare besvärstiden ej visat sig medföra olägenheter, och anför vidare:

Från systematisk synpunkt finns onekligen skäl för besvärssakkunnigas ståndpunkt att fatalietider bör bestämmas efter kalendermätt, vilket talar för en besvärstid av en vecka i förevarande sammanhang. Å andra

sidan är det med beaktande av liknande synpunkter önskvärt att tiden för besvär över kommunala val anpassas efter besvärstiden vid val till riksdagen. För att helt tillgodose dessa önskemål skulle även de i riksdagsordningen fastställda tiderna för besvär över riksdagsmannaval behöva ändras. Enär grundlagsfrågor, som rör riksdagen, för närvarande överväges i vidare sammanhang, torde ändringar i riksdagsordningen i antydda hänseende ej nu böra företagas. I detta läge synes besvärstiden vid kommunala val lämpligen böra bestämmas enligt valutredningens förslag i överensstämmelse med gällande tid för besvär över val till riksdagens andra kammare.

Behov av särskilda föreskrifter om offentliggörande av valets avslutande har hittills ej framkommit, såvitt angår andrakammarvalen. Intresset för valutgången och publiciteten kring valets avslutande torde även vid kommunala val ha en allmän omfattning. Särskilda föreskrifter i berörda hänseende för kommunalvalens del, som berörts i några yttranden, synes därför ej vara behövliga.

På nu anförda skäl vill jag förorda att valutredningens förevarande förslag, innebärande ändring i 56 § första stycket KVL, genomföres.

IV. Övriga frågor

Beräkning av fatalietider

I 94 § ValL föreskrives att, om tid, då anmärkning mot röstlängd eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande eller då anmälan eller annan åtgärd beträffande kandidat till andrakammarval sist bör göras, infaller på söndag eller annan allmän helgdag, åtgärden i stället får vidtagas på nästa söckendag. Enligt 58 § KVL gäller motsvarande bestämmelser för besvär över kommunalval.

Valutredningen. Utredningen konstaterar att nu berörda föreskrifter ej står helt i överensstämmelse med bestämmelserna i 2 § lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid, vilka bestämmelser erhållit ändrad lydelse senast genom lag den 16 mars 1962. Enligt detta lagrum likställes numera bl. a. sommarlördagar med sön- och helgdagar i berörda hänseenden. Valutredningen föreslår att 94 § ValL och 58 § KVL ändras på så sätt att dessa lagrum endast innehåller en hänvisning till 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid.

Remissyttrandena. Utredningens förslag i denna del har under remissbehandlingen föranlett erinran endast från *besvärssakkunniga*, som finner att särskilda bestämmelser i förevarande hänseende inte erfordras i vallagarna. De sakkunniga framhåller att lagen om beräkning av lagstadgad tid är så konstruerad att den gäller, där annat ej stadgats. Det från systematisk synpunkt riktiga och tillika enklare är att helt upphäva bestämmelserna i vallagarna.

Departementschefen framhåller att tider, som har samband med val, naturligen bör beräknas enligt de principer som i allmänhet gäller för beräkning av lagstadgade tider. De allmänna bestämmelserna på detta område är upptagna i lagen om beräkning av lagstadgad tid. Dessa bestämmelser gäller i princip, där ej annat är stadgat. De skall alltså, såvida särskilda hinder ej möter (jfr L¹U 1930: 26), vinna tillämpning även utan stadgande härom i vallagarna. *Departementschefen* föreslår därför att 94 § ValL och 58 § KVL upphäves.

Sammanträde för justering av röstlängd

För prövning av de anmärkningar som framställts mot röstlängden skall valnämnden enligt 45 § ValL sammanträda den 25 juli eller, om söndag då infaller, nästa dag.

Valutredningen. Med hänsyn till att sommarlördagar numera, efter vidtagna ändringar i 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid, är likställda med bankfridagar har utredningen föreslagit att bestämmelserna i 45 § ValL kompletteras på så sätt att, om den 25 juli infaller på en lördag, sammanträde som där avses ej behöver äga rum denna dag utan kan skjutas till nästa söckendag.

Departementschefen anför att valutredningens förslag i denna del ej mött någon erinran i remissyttrandena, och ansluter sig till förslaget.

Insändande av handlingar till myndighet

År 1949 genomfördes sådana ändringar i § 11 och § 22 riksdagsordningen att besvär över riksdagsmannaval ej längre behöver »ingivas» till länsstyrelsen utan kan avlämnas dit i den ordning som i allmänhet gäller i fråga om besvär och alltså även insändas med posten.

Valutredningen anmärker att i samband med nu nämnda ändringar i riksdagsordningen därav betingade jämkningar ej vidtogs i 93 § ValL och 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. Bestämmelserna i 93 § ValL och i 1946 års lag, enligt vilka stadgas rätt att insända handlingar i betalt brev med posten, är sålunda ej tillämpliga beträffande klagan över val till riksdagen. Utredningen föreslår att nämnda båda lagrum bringas i överensstämmelse med innehållet i riksdagsordningens berörda stadganden.

Departementschefen. Utredningens förslag, som lämnats utan erinran under remissbehandlingen, förordas av departementschefen.

Utskottet

Frågan om *underlättande av valdeltagande för röstberättigade, som bor avlägset eller isolerat*, har vid åtskilliga tillfällen varit föremål för överväganden, utan att någon lösning framkommit, som befunnits kunna godtagas. Det nu i propositionen framlagda förslaget skiljer sig från tidigare framförda därutinnan, att det ej åsyftar någon omläggning av själva valförfarandet eller tillskapande av någon särskild form för de ifrågavarande väljarnas röstavgivning. Vad som avses är endast, att särskilda åtgärder skall vidtagas av valnämnderna för att underlätta inställelsen till valförordningen. Mot en sådan mera begränsad reform synes icke samma betänkligheter kunna anföras, som rests mot tidigare förslag i ämnet. Departementschefens mening, att någon principiell skyldighet icke bör åläggas valnämnderna att vidtaga åtgärder för att underlätta avlägset eller isolerat boende röstberättigades valdeltagande, finner utskottet godtagbar, liksom även den avgränsning av den berörda väljarkategorien, som förslaget innehåller. Utskottet finner sig därför kunna tillstyrka de i förevarande proposition föreslagna bestämmelserna i vallagstiftningen.

Utskottet har emellertid icke kunnat biträda det i propositionen framlagda förslaget däri, att kommunerna skulle helt svara för de kostnader, som föranledes av de åsyftade anordningarna. Såsom framhållits såväl i flera remissyttranden över valutredningens betänkande som i motionerna I: 674 och II: 819 kan de ifrågavarande kostnaderna för vissa kommuner komma att bli mycket betungande, om åtgärder av någon högre effektivitet skall vidtagas. Då det måste anses angeläget, att det med reformen avsedda syftet ernås, och att en såvitt möjligt likformig tillämpning vinnes i de olika kommunerna, finner utskottet, att möjlighet bör öppnas för kommunerna att erhålla statsbidrag till kostnaderna i fråga. Det bör också i detta sammanhang beaktas, att de kommuner, för vilka dessa kostnader skulle bli särskilt dryga, om effektiva åtgärder vidtages, närmast utgöres av ett antal glesbygds- och skärgårdskommuner. Kostnaderna för statsverket torde icke bli betydande och synes väl uppvägas av de fördelar, som skulle vinnas. Utskottet tillstyrker därför de föreliggande motionerna i denna del och föreslår stadganden i ämnet av huvudsakligen samma avfattning, som intagits i motionärernas hemställan. Med uttrycket »utgifter av ej ringa omfattning» bör, såsom motionärerna framhållit, förstås att en kommun haft kostnader, som i förhållande till skatteunderlaget klart överskridit en beräknad genomsnittskostnad för kommunerna i hela riket.

Vad härefter beträffar frågan om *ersättning av statsmedel för valsedelskostnader* finner utskottet, att det i propositionen framlagda förslaget står i god överensstämmelse med den parlamentariska utveckling och den förändring av valens karaktär, som ägt rum sedan den gällande vallagstift-

ningens tillkomst. Sålunda utgick lagstiftningen ursprungligen från att väljarna själva skulle upprätta sina valsedlar. Bestämmelser infördes om att valsedelsblanketter skulle tillhandahållas i vallokalerna. Kostnaderna för denna service gentemot väljarna bestrides av staten. Med hänsyn till de tryckta valsedlarnas numera helt dominerande betydelse för röstavgivningen infördes 1960 bestämmelser om att partierna skall äga rätt att utlägga sådana valsedlar i anslutning till vallokal eller, där detta icke lämpligen kan ske, i själva vallokalen. Därmed kan lagstiftningen sägas ha gett ett yttre erkännande av de tryckta valsedlarnas betydelse som service åt väljarna. Det vill då synas följdriktigt, att statsverket åtager sig kostnaderna icke blott som hittills för valsedelsblanketterna utan även för de tryckta valsedlarna. Till det förslag därom, som nu framlagts i propositionen, kan utskottet i huvudsak ansluta sig.

Emellertid kan utskottet icke dela departementschefens uppfattning, att ersättning för valsedelskostnader endast bör utgå till partier, som är representerade i riksdagen. Att ge dessa partier en förmånsställning i förevarande hänseende inger betänkligheter. Principen bör här vara, att olika meningsriktningar beredes lika villkor. Vissa inskränkningar är dock otvivelaktigt nödvändiga. Med hänsyn härtill finner sig utskottet icke böra nu frångå det framlagda förslaget. Såsom hemställts i motionerna I: 674 och II: 819 bör emellertid en skyndsamt utredning komma till stånd angående rätt även för andra meningsriktningar med registrerad partibeteckning än dem som är representerade i riksdagen, att vid val av rikskaraktär erhålla gottgörelse för valsedelskostnader.

Med avseende å grunderna för beräkningen av den ersättning för valsedelskostnader, som skall kunna erhållas, kan utskottet i allt väsentligt ansluta sig till vad departementschefen uttalat. Utskottet vill emellertid anteckna, att vissa betänkligheter synes kunna anföras mot den under utredningsarbetet framförda tanken, att ersättningen skall beräknas med hänsyn till den genomsnittskostnad, som uppkommit för ett partis hela valsedelsupplaga. En sådan princip skulle kunna leda till missbruk. Enligt utskottets mening vore en strikt gräns att föredraga som riktmärke vid reglering av ersättning.

Även enligt utskottets mening bör ett partis rätt till gottgörelse begränsas till att avse ett antal valsedlar, som motsvarar högst fem gånger antalet vid valet röstberättigade. Tillräckliga skäl synes icke ha förebragts för den i motionerna I: 674 och II: 819 föreslagna utvidgningen av ersättningsrätten.

Mot *propositionens förslag i övrigt* har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Utskottet hemställer sålunda,

- 1) att riksdagen måtte för sin del antaga de i propositionen nr 59 framlagda lagförslagen med de av motionerna

I: 674 och II: 819 föranledda ändringarna, att 95 § lagen om val till riksdagen och 59 § kommunala vallagen erhåller nedan angivna, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

95 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen

Valnämnden åligger — — — — — ordentligen verkställas.
Kostnaden för — — — — — lämpliga vallokaler.

Kommun, som för åtgärder enligt 60 a § haft utgifter av ej ringa omfattning, må i den utsträckning och ordning Konungen bestämmer erhålla gottgörelse av statsverket.

Röstmottagare å — — — — — uppdragets fullgörande.

59 § kommunala vallagen den 6 juni 1930

Valnämnden åligger — — — — — ordentligen verkställas.
Kostnaden för — — — — — 26 a §.

Kommun, som för åtgärder enligt 26 a § haft utgifter av ej ringa omfattning, må i den utsträckning och ordning Konungen bestämmer erhålla gottgörelse av statsverket.

Röstmottagare å — — — — — uppdragets fullgörande.

2) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 819, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående rätt för i riksdagen ej representerad meningsriktning med registrerad partibeteckning att vid val av rikskaraktär erhålla gottgörelse av statsverket för de valsedlar, som iordningställts för valet; samt

3) att motionerna I: 674 och II: 819, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan under 1) och 2) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 april 1964

På konstitutionsutskottets vägnar:

TORSTEN ANDERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren*, Damström, fru Segerstedt Wiberg, herrar Sveningsson, Georg Pettersson, Olsén, Dahl*, Källqvist, Harald Pettersson* och Hübinette*; samt

från andra kammaren: herrar Spångberg, von Friesen*, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Larsson i Luttra, Nilsson i Östersund, Hamrin i Jönköping, Henningsson*, Svenungsson* och Andersson i Billingsfors.

* Ej närvarande vid justeringen

Reservationer

1) av herrar *Elmgren, Damström, Georg Pettersson, Olsén, Dahl, Spångberg, Adamsson, Nilsson* i Östersund, *Henningsson* och *Andersson* i Billingsfors, vilka ansett

att det avsnitt i utskottets yttrande, som börjar med »Utskottet har emellertid» och slutar med »i hela riket», bort ha följande lydelse:

»Utskottet delar departementschefens mening, att kostnaderna för de åtgärder, som åsyftas med reformen, bör bäras av kommunerna. Tillräckliga skäl synes sålunda icke ha förebragts för det i motionerna I: 674 och II: 819 framförda förslaget, att statsbidrag skall kunna erhållas. Såsom motionärerna själva framhållit torde det ur praktisk synpunkt vara mest ändamålsenligt, att kommunernas ifrågavarande kostnader beaktas vid den allmänna kostnadsfördelning mellan stat och kommun, som övervägs av 1958 års skatteutjämningskommitté, och man torde också ha anledning antaga, att en rimlig fördelning skall kunna uppnås på denna väg. Att konstruera ett särskilt statsbidragssystem för detta ändamål skulle bereda stora vanskligheter.»

och att utskottets *hemställan* under punkten 1 bort ha följande lydelse:

»att riksdagen måtte, med bifall till propositionen nr 59 och med avslag å motionerna I: 674 och II: 819 såvitt dessa avser tillägg till propositionens lagförslag, antaga de i propositionen framlagda lagförslagen.»

2) av herrar *Elmgren, Damström, Georg Pettersson, Olsén, Dahl, Adamsson, Nilsson* i Östersund, *Henningsson* och *Andersson* i Billingsfors, vilka ansett,

att det avsnitt i utskottets yttrande, som börjar med »Emellertid kan utskottet» och slutar med »gottgörelse för valedelskostnader», bort ha följande lydelse:

»I likhet med departementschefen finner utskottet, att rätten till gottgö-

relse för valsedelskostnader bör begränsas till partier, som är representerade i riksdagen. En utvidgning av ersättningsrätten till andra meningsriktningar, som förordas i motionerna I: 674 och II: 819, synes icke påkallad. Som motionärerna understrukit är i allt fall någon inskränkning erforderlig, då det icke kan anses rimligt, att mycket små partier skall få valsedlar bekostade till ett antal, motsvarande flera gånger antalet vid valet röstberättigade. Enligt utskottets mening utgör anknytningen till representation i riksdagen en naturlig begränsning, vilken även har fördelen att vara både enkel och strikt. Då staten påtager sig nya kostnader i samband med de allmänna valen, synes också en sådan mera restriktiv hållning motiverad.»

och att utskottets *hemställan* under punkten 2 bort ha följande lydelse:

»att motionerna I: 674 och II: 819, såvitt dessa avser rätt för meningsriktningar, som ej är representerade i riksdagen, att erhålla gottgörelse för valsedelskostnader, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

3) av fru *Segerstedt Wiberg*, herrar *Källqvist*, *Harald Pettersson*, *von Friesen*, *Magnusson* i Tumhult, *Larsson* i Luttra, *Hamrin* i Jönköping och *Svenungsson*, vilka ansett,

att det avsnitt i utskottets yttrande, som börjar med »Även enligt utskottets mening» och slutar med »utvidgningen av ersättningsrätten», bort ha följande lydelse:

»Utskottet har även funnit, att den till antalet valsedlar knutna begränsning av rätten att erhålla gottgörelse för valsedelskostnader, som departementschefen förordat, är väl snäv. Såsom hemställts i motionerna I: 674 och II: 819, vilka på denna punkt anslutit till valutredningens förslag, bör ett parti tillerkännas rätt till ersättning för ett antal valsedlar, som motsvarar sex gånger antalet vid valet röstberättigade.»

och att utskottets *hemställan* under punkten 3 bort ha följande lydelse:

»att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 819, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att ersättning för valsedelskostnader enligt de i propositionen nr 59 föreslagna bestämmelserna bör utgå för ett antal valsedlar, som motsvarar högst sex gånger antalet i valet röstberättigade väljare.»